Interviu realizat
de Pr. Constantin
Olariu

Bucuria și responsabilitatea vieții monahale
Interviu cu Protos. Grigorie Stavarache

Părinte Grigorie, viața monastică, privită ca o slujire profetică, prin practicarea virtuților și împărtășirea de harul dumnezeiesc, împlinește și o importantă latură misionară impusă, în mod aparte, de nevoia de exemple prezente în viața celor care se așază pe cărările mântuirii. Cum privim călăuzirea duhovnicească într-o societate care propune existența unei diversități de „centre" pentru aproape toate palierele de dezvoltare și de existență ale vieții?

Monahismul a fost dintotdeauna o realitate în viața Bisericii, a fost și a rămas una din formele în care s-a concretizat și s-a manifestat viața Bisericii, el neavând alt ideal decât idealul Bisericii, și nici alte modalități de a ajunge la acest ideal decat modalitățile pe care însăși Biserica l-a avut și le are, iar aceste modalități s-ar concretiza în ceea ce Mântuitorul exprimă în mod concis prin „calea cea strâmtă" (*Matei* VII, 13-14), dar sigură, cea care nu dă posibilitatea rătăcirilor.

Avem nevoie de exemple pe care să le urmăm și avem nevoie de rugăciune. Dacă Ortodoxia este mărturisitoare de adevăr, atunci are nevoie de „centre de viață creștină", de învățătură și inspirație care s-o întrețină. Monahismul a fost dintotdeauna puterea nevăzută a Bisericii, iar vremurile noastre desacralizate recheamă chiar acele lucruri pe care doar o viață monahală știe să le ofere: rugăciune, asceză, disciplină, liturghie, slujire, sfințenie.

Prioritatea pe care monahismul o dă slujirii lui Dumnezeu este atragerea atenției, atât în cadrul Bisericii, cât și în întreaga lume, că dacă Sfânta Liturghie și slujirea prin rugăciune nu vor redeveni centrele vieții noastre, lumea nu se va uni și transfigura. Va fi neputincioasă în a-și depăși dezbinările, lipsa de echilibru, goliciunea și pieirea... în ciuda planurilor și sistemelor trufașe care încercă să o îmbunătățească. Încă o dată monahismul ne reamintește că Sfânta Liturghie și slujirea prin rugăciune nu sunt un lucru oarecare în viețile noastre, ci însuși centrul ei, sursa primenirii ei și întreaga ei împlinire.

Avem nevoie de o călăuzire duhovnicească reală, avem nevoie de tot ce are mai bun Biserica să ofere, iar singurul răspuns adevărat la provocarea seculară stă nu în vorbe, ci în fapte.

Mănăstirile sunt locuri de împrospătare duhovnicească, laboratoare de sfințenie și de pregătire pentru Înviere, iar în Ortodoxie este cea mai frumoasă tradiție de simbioză, de conlucrare și de înfrățire între parohie și mănăstire. Parohiile noastre au fost mult influențate de către mănăstiri, iar mănăstirile nu s-au rezumat doar la activitatea lor proprie, ci adesea au săvârșit o activitate pastorală deosebită pentru credincioșii mireni prin felul cum primesc credincioșii în mănăstire, cum îi ajută în necazurile lor și mai ales cum se roagă pentru nevoile vieții lor creștine.

Mănăstirile sunt locuri de împrospătare duhovnicească, laboratoare de sfințenie și de pregătire pentru Înviere, iar în Ortodoxie este cea mai frumoasă tradiție de simbioză, de conlucrare și de înfrățire între parohie și mănăstire.

Monahul, prin făgăduință, își închină viața slujirii lui Dumnezeu. Aceasta este porunca Mântuitorului Hristos: de a fi *lumină* și *sare* a pământului, adică de a fi pildă bună prin viața trăită, atât în mănăstire cât și în afara mănăstirii.

Ritualul tunderii e adevărata regulă monahală, aceeași pentru toți.
Nu se știe cine e autorul ei. Este o creație de mare profunzime filosofică, de situare în fața vieții, în fața morții și în fața lui Dumnezeu.

Pentru a fi pildă bună, lumină și sare a pământului, este necesar exercițiul duhovnicesc, totala asumare a vieții ascetice spre împlinirea misiunii monahului, slujirea lui Dumnezeu. Lucrurile se desfășoară însă treptat, începând cu perioada de noviciat, apoi tunderea în monahism… Ce reprezintă pentru monah momentul care temeluiește urcușul său duhovnicesc?

Regula tunderii, un element constitutiv al tradiției, are pentru monahi toate elementele unei Regule, fară să fie regulă ca atare. Ea îl leagă pe monah de loc, de mănăstirea în care acceptă ceremonialul, de obștea cu care se înfrățește, de starețul care îi devine Părinte și care îi dă și un nume nou, ca la o adevărată naștere, de slujbele bisericii, de cele trei voturi, de uniforma care o primește piesă cu piesă, cu arătarea simbolului fiecareia, de Rugaciunea lui Iisus, care i se dă odată cu metaniile, și cu învățătura cum să le folosească.

Intrarea în familia monahală e ca un pact care obligă pe toată viața. Nu există aprobarea de ieșire din monahism. Este o asumare totală, iar slujba în sine dezvăluie deopotrivă înălțimile duhovnicești la care tinde monahul să urce spre dobândirea mântuirii sale, dar și asumarea, în deplină libertate, a acestui efort ascetic. Ritualul tunderii e adevărata regulă monahală, aceeași pentru toți. Nu se știe cine e autorul ei. Este o creație

de mare profunzime filosofică, de situare în fața vieții, în fața morții și în fața lui Dumnezeu. E ca un răspuns la judecata cea din urmă. E jurământ în fața celui mai mare Judecător. E declarație de conștiință legământ pe viață și pe moarte.

Este o „răstignire" a voii proprii prin asumarea voturilor monahale, spre dobândirea virtuților...

Cele trei virtuți monahale sunt: sărăcia, castitatea și ascultarea. Respectarea voturilor este nivelul de la care monahul pornește spre împlinirea altor virtuți, prin care suntem conduși spre sfințenie.

După cum virtuțile teologale sunt fundamentul și puterea virtuților creștine în general, la fel voturile monahale sunt fundamentul întregii evoluții duhovnicești a monahului. Și aceasta, pentru că monahul este un om consecvent: consecvent Evangheliei în care găsește motivația alegerii acestui fel de viață, consecvent cu răspunsul dat chemării lui Dumnezeu, consecvent cu el însuși, consecvent în respectarea voturilor.

Încălcarea unuia dintre voturile depuse îl va face să decadă, dacă nu formal, cu siguranță moralmente, în fapt, din starea îngerească – starea de har monahal. Va prefera să fie în continuare un însingurat, dar nicidecum nu va mai fi chip îngeresc, nici călugăr (bătrân frumos), stare, calitate și însușire (frumusețea morală) pierdute prin încălcarea voturilor. Numele de monah, respectiv călugăr (bătrân frumos) nu are nimic de-a face cu minciunea, cu impostura sau cariera. Nu există „carieră" de monah, ci vocație consacrată de Biserică. Astfel, respectarea voturilor monahale, nu obsesia lor, stă la baza tuturor celorlalte virtuți care alcătuiesc chipul îngeresc al călugărului.

Nu poți fi ascultător dacă nu ești smerit, după cum nu poți fi cast dacă nu postești, nu-ți păzești simțurile și gândurile, după cum nu poți fi sărac dacă nu-ți disciplinezi memoria și aspirațiile. Nu poți fi virtuos fără răbdare, fără discernământ, fără priveghere și rugăciune...

Virtuțile descoperă urcușul duhovnicesc, dar și împlinirea îndatorilor călugărești. Ce îndatoriri mai ai atunci când ești legat doar de Dumnezeu?
Monahul este și va rămâne pentru totdeauna om de rugăciune, om care caută pe Dumnezeu, om care trăiește în lumina lui Dumnezeu, care se dedică lui Dumnezeu. Îndatoririle călugărești privesc, în primul rând, a iubi pe Dumnezeu din toată inima, ca pe Tatăl, și a te teme de El ca de Domnul. Apoi, a mărturisi această iubire prin îndeplinirea tuturor poruncilor Lui, iar teama prin păzirea de a nu-L mânia. Desigur, este important a face bine întru toate aproapelui, pentru Dumnezeu; a te lepăda de sine

prin tăierea voii tale și supunerea ei voinței lui Dumnezeu și a celor mai mari; a dezrădăcina răul din tine cât și dintr-alții: din tine prin omorârea patimilor, iar din alții prin oprirea lor de la faptele cele rele.

Îndatorire este și a sădi evlavia evanghelică, atât în tine, cât și în alții; în sine, prin ascultarea și citirea cu osârdie a cuvântului lui Dumnezeu, și prin pocăință până la lacrimi – cu cucernica împărtășire a Sfintelor lui Hristos Taine, cât mai des; iar în alții prin pildă bună, sfaturi duhovnicești și osârdnică rugăciune către Dumnezeu.

Este îndatorirea și strădania de a urma sfinților...

Este, într-adevăr, strădania de a imita și a fi la fel ca cei din ceruri, pentru că un călugăr se ostenește să devină ca și Adam înainte de cădere, întocmai ca îngerii. Dar monahismul nu este, în nici un caz, despărțit de viețile oamenilor în general. De fapt, călugării îndeplinesc într-o anumită manieră, profundă și completă, ceea ce se cere tuturor: desăvârșirea la care ne cheamă Hristos.

Mai mult decât atât, prin monahism, Biserica va continua nu numai să trăiască dar și să crească, să se revitalizeze și să se desăvârșească în duhul Evangheliei. Dat fiind acest autentic și viu exemplu de viață jerfelnică și abnegație, cum este mărturisit de obștea monahală, Biserica dispune de un standard real și solid, cu care să măsoare și să-și reorânduiască lucrarea ei.

Monahismul s-a integrat în chip natural în viața creștină, anticipând în forme vizibile, în viața de aici, idealul religios care ar trebui realizat în ziua a opta, încercând un fel de anticipare a vieții eterne în veacul prezent. Din această cauză viața monahală a fost numită de la început „viață îngerească". Nu este o formă de disperare, de fugă, de evadare sau de abdicare de la viață, ci, dimpotrivă, este o harismă, o vocație liber consimțită sub inspirația Duhului Sfânt. De aceea, nu o resemnare, ci un avânt...

Un avânt care este însoțit, în permanență, de nevoia de căință...

Căința descoperă răspunderea noastra adâncă, și nu numai față de ordinea ființiala și morală a existenței, ci și mai viu, direct, personal față de Cineva, față de Dumnezeul Cel viu. Propriu-zis, fundamental răspunderea e totdeauna personală, nu numai față de „ceva", cât mai ales față de „Cineva".

Căința este lucrarea virtuoasă a sufletului dar și lucrarea harului, pentru că, spunea părintele Galeriu, în lumina harului, a ordinii dumnezeiești, văd, mă recunosc pe mine, ce sunt în ființa mea, în unitatea mea autentică de „chip al lui Dumnezeu în această lume", și starea la care mă duce păcatul. Harul pune începutul zidirii noastre celei dintâi, ca și al

mântuirii". Ea ne zidește, ne formează spiritual, după chipul revelator de viață în Duhul Sfânt al lui Hristos. Mistuiți de harul unei sporiri neîncetate, Mântuitorul Hristos este icoana, modelul suprem, infinit al zidirii noastre. Iar nouă ni se cuvine a nu uita nicio clipă că suntem chipul Lui, și meniți la asemanare nesfârșită cu El. Că trebuie să ne însușim prin har în Duhul, icoana, chipul Lui dumnezeiesc.

Însă, căință subiectivă, fără mărtursire, e o sfâșietoare luptă lăuntrică fără capăt, fără lumină, fără rod nu e nici eliberare, nici victorie. Îți dai seama de păcat, dar rămâi cu el înlăuntru, cu chinul lui. Abia decizia mărturisirii păcatelor, semnifică momentul mișcării mele din starea și locul căderii, cum zice psalmistul: „Pacatul meu l-am cunoscut și fărădelegea mea n-am ascuns-o, împotriva mea" (*Ps.* XXXI, 5). A cunoaște păcatul e începutul luminării; a-l mărturisi e deja „dimineața pocăinței". A-l cunoaște doar și a nu-l mărturisi, e a-l păstra „împotriva ta", ca un „țepus", un „înger al satanei" (II *Cor.* XII, 7). De aceea și continuă psalmistul: „Mărturisi-voi fărădelegea mea Domnului; și tu ai iertat nelegiuirea păcatului meu" (*Ps.* XXXI, 6). Și iarăși, cum învață Sfântul Apostolul Pavel: „Cu inima se crede spre dreptate, iar cu gura se mărturisește spre mântuire" (*Rom.* X, 10).

Mărturisirea trebuie să pună în lumină, în conștiința penitentului, absurditatea, nonsensul păcatului, față în față cu sensul ziditor al vieții în Hristos.

Ce așază mărturisirea în lumină și ce transformare produce în inima celui care se căiește de păcate?

Mărturisirea trebuie să pună în lumină, în conștiința penitentului, absurditatea, nonsensul păcatului, față în față cu sensul ziditor al vieții în Hristos. Să opereze o transformare, o luminare, o mutație. Păcatul instituie o lume a lui, a plăcerii și devoțiunii față de plăcere din care trebuie să ieșim. De aceea e și necesară pocăința și mărturisirea. La întrebarea: „Oare nu știe Dumnezeu ce am facut? Ce mai e nevoie să le spun? Dar, nu trebuie să le știu și eu, căci e posibil ca eu să nu le cunosc, să nu le recunosc ca atare, să nu mă cunosc singur: să am o falsă impresie că sunt sănătos, purtând în același timp o veche boală în mine."

Mărturisirea arăta deodată căința, cunoașterea de sine, hotarârea, făgăduința de a nu mai păcătui, pe care o pecetluiește dezlegarea. E legătura adâncă între căință, mărturisire și dezlegarea dată de duhovnic în numele lui Hristos.

Harul care luminează în căință, har din harul lui Dumnezeu. Păcatul face din mine, dintr-un mădular viu al Bisericii, un element de corupție în sânul ei. Taina Mărturisirii mă reface, ca o piatră vie în edificiul ei, îmi redă sănătatea spiritului spre a sluji.

Puterea de observație, de cunoaștere a stărilor sufletești, a nivelului de cainţă, a înțelegerii, a deslușirii gândurilor ale penitentului țin de calitatea unui adevărat duhovnic. Cercetarea lui trebuie să mearga la nuanțe. Realist vorbind, noi nu suntem fără păcat, nu-l putem evita total. Hristos singur este fără păcat și Cel ce l-a învins pentru noi, ca și noi să putem dobândi gândul lui Hristos și să facem voia lui Dumnezeu.

În *Pateric*, citim că a întrebat un frate pe un părinte iscusit: „Ce faptă e care dă odihnă, pace? — Fiule, a răspuns bătrânul, fapta cea mai folositoare și mai odihnitoare este aceasta: unirea voii omului cu voia lui Dumnezeu... încât să-ți zici: Doamne, iată de acum înainte unesc toată voia mea cu a Ta, ca de acum înainte să nu se împotrivească, nici să mai bănuiască voia mea, voii Tale, ci orice va vrea va fi iubit voii Tale, acela va vrea și va iubi voia mea". A face voia Ziditorului este a te face pe tine întru toate ziditor, lucrător de fapte bune. Acesta este scopul Tainei.

Ne amintim și de Sfântul Ioan Gură de Aur care arată că „în Biserică, oamenii curați dobândesc bucuria, cei supărați liniștea, iar cei mâhniți alinarea. În Biserică, cei chinuiți află mângâiere, iar cei obosiți află odihnă. Domnul spune: «Veniți la Mine toți cei osteniți și împovărați și Eu vă voi odihni pe voi!» (Matei XI, 28). Ce se află pe lumea aceasta mai frumos și mai dorit decât aceste cuvinte? Domnul te cheamă în Biserică la un prânz bogat"...

Această chemare nu este doar una a perspectivei eshatologice, căci în viața liturgică primim arvuna vieții veșnice. Însă, în tumultul preocupărilor cotidiene, lipsa prezenței la viața liturgică este justificată de o necesitate în a-L așeza pe Dumnezeu în „inimă", ceea ce produce reale traume în viața spirituală, prin perspectiva acestor interpretări. Care este darul, bogăția, zestrea spirituală pe care o dobândim, de fapt?

Intrarea în relație personală cu Hristos nu poate avea loc în altă parte decât în câmpul în care este prezent harul unificator și sfințitor al Duhului Sfânt, adică în cultul divin al Bisericii și în special prin Sfintele Taine. Fiecare act liturgic, rugăciune, ritual și cuvânt este o mărturie grăitoare a prezenței lui Hristos ce perihorează întreaga Sfântă Treime, iar noi, cei ce participăm la oficierea acestor lucrări sfințitoare parcurgem împreună cu Hristos același drum prin care a trecut umanitatea Sa. Despre cuprinderea noastră virtuală în actele mântuitoare ale lui Hristos vorbesc imnele noastre bisericești. Astfel, o cântare din slujba Sfintelor Paști spune: „Ieri m-am îngropat împreună cu Tine, Hristoase; astăzi mă ridic împreună cu Tine, Cel ce ai înviat. Răstignitu-m-am ieri împreună cu Tine; Însuți împreună mă premărește Mântuitorule, în împărăția Ta".

Hristos Dumnezeu este centrul care polarizează pe toţi semenii Săi, spre a le comunica (prin Biserică) viaţa şi puterea Sa dumnezeiasca, precum şi starea de jertfă, de înviere şi de slavă prin care a trecut El. Biserica a conştientizat întotdeauna acest adevăr, l-a propovăduit, l-a apărat şi l-a format atât în definiţiile dogmatice ale sinoadelor, cât şi în imnele slujbelor, mai ales în rugăciuni alcatuite sub inspiraţia Sfântului Duh, pe care Sfinţii Părinţi le-au inserat în textul liturgic pentru a aprinde în inimile credincioşilor dorinţa arzătoare de a-L urma pe Hristos. „Te-am părăsit Doamne, să nu mă părăseşti – spune Sf. Isaac Sirul. Am ieşit de la Tine, ieşi în căutarea mea. Du-mă la păşunea Ta cea duhovnicească. Numără-mă între oile turmei Tale prea alese. Hrăneşte-mă împreună cu ele din dulceaţa dumnezeieştilor tale Taine...".

În general, toate rugăciunile, formulele şi actele exterioare care întregesc conţinutul manifestărilor cultice din Biserica Ortodoxă au la bază conceptul unirii divinului cu umanul, a descoperirii şi a coborârii lui Dumnezeu la om şi a înălţării omului prin har la Dumnezeu. Ele nu numai că reprezintă, ci şi reproduc acest act. Cel ce a facut posibilă aceasta legătură teandrică este Iisus Hristos – Dumnezeu – Omul – sacramentul şi misterul original, căci Persoana Sa divino-umană este locul unic al unirii lui Dumnezeu cu făptura Sa: omul. El S-a făcut om, pentru ca din trupul Său să extindă mântuirea ca viaţă dumnezeiască în noi. El a inaugurat un cult nou, spiritual, care îl nobilează şi îl sfinţeşte pe om.

Descoperim, aşadar, legătura între dogmă şi cult ...

Modul de viaţă al moştenirii Ortodoxiei accentuează comuniunea şi valoarea persoanei umane în comuniune, având permanent ca model Sfânta Treime ca „structură a supremei iubiri".

Unitatea dintre teologie şi mistică, dogmă şi spiritualitate în Ortodoxie, arată că nu se poate concepe o teologie fără mistică şi o dogmă golită de spiritualitate, o dogmă neîntrupată, locul prin excelenţă de întrupare a dogmei fiind cultul Bisericii. Moştenirea Ortodoxiei nu este atât o moştenire doctrinară cât moştenirea unui mod de viaţă. Desigur, acest mod de viaţă nu este unul individualist sau egocentrist, sau lipsit de doctrină, ci este structurat eclesial-sacramental având un pronunţat caracter personalist şi comunitar. Modul de viaţă al moştenirii Ortodoxiei accentuează comuniunea şi valoarea persoanei umane în comuniune, având permanent ca şi model Sfânta Treime ca „structură a supremei iubiri".

Dogma dacă nu se fundamentează pe cult şi nu se transformă în doxologie riscă să devină distantă pentru viaţa oamenilor, rece şi de neînţeles. În Ortodoxie, cultul devine doxologie, iar tradiţia dogmatică devine tra-

diție cultică, doxologică, accesibilă și prezentă în mod pronunțat la nivelul vieții comunitare și personale a creștinilor. Această relație între dogmă și cult, dogmă și Liturghie evită separația dintre aspectul rațional și conținutul liturgic al dogmelor, în dogmă coexistând armonios atât aspectul rațional, cât și cel mistic. Deși *lex orandi* nu înlocuiește teologia, totuși aspectele doctrinare fundamentale ale Ortodoxiei, înainte de a fi structurate în concepte, au fost experiate în mediul eclesial prin *lex orandi*. Astfel, Liturghia devine prin excelență creuzetul existențial al teologiei, fiind de fapt o teologie întrupată. Reflexia teologică s-a hrănit întotdeauna în Răsărit din tradiția vie a Bisericii, din Liturghia ei care a creat cadrele unei vieți creștine unde se decantau toate învățăturile noi aparute și unde ereziile se sfărâmau tocmai de această viață cultică și eclesială și nu de simple cuvinte sau de un sistem creștin despărțit de experiența Bisericii și în definitiv fără viață. Aceste premise evidențiază faptul că Teologia și Mistica nu sunt în opoziție, nu se exclud, ci sunt complementare în sensul că Teologia este Mistică și Mistica este Teologie. Doctrina Bisericii este deodată Teologie și Mistică și numai printr-o teologie mistică realizăm în mod conștient și real apartenența noastră eclesială.

Teologia și Mistica nu sunt în opoziție, nu se exclud, ci sunt complementare în sensul că Teologia este Mistică și Mistica este Teologie..